

Hilda-Hedvig VARGA

SAMSKĀRA

Rituri de trecere în hinduism

De la *închipuire* la *dezrobire* – parcursul
ritualistic al omului într-o cheie filosofică

COLECȚIA
DIMENSIUNI
CULTURALE

Hilda-Hedvig Varga

SAMSKĀRA

Rituri de trecere în hinduism

*De la închipuire la dezrobire – parcursul
ritualistic al omului într-o cheie filosofică*

LUMEN, 2020

SAṂSKĀRA. RITURI DE TRECERE ÎN HINDUISM.
De la închipuire la dezrobire – parcursul ritualistic al omului
într-o cheie filosofică
Hilda-Hedvig VARGA

Copyright Editura Lumen, 2020
Iași, Țepeș Vodă, nr.2

Editura Lumen este acreditată CNCSIS

edituralumen@gmail.com
prlumen@gmail.com
www.edituralumen.ro
www.librariavirtuala.com

Redactor: Roxana Demetra STRATULAT
Design copertă: Roxana Demetra STRATULAT

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin fotocopiere,
scanare, multiplicare neautorizată, indiferent de mediul de
transmitere, este interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VARGA, HILDA-HEDVIG

**Saṁskāra. Rituri de trecere în hinduism: De la închipuire la
dezrobire – parcursul ritualistic al omului într-o cheie
filosofică / Hilda-Hedvig Varga. - Iași : Lumen, 2020**
ISBN 978-973-166-561-0

Tuturor celor care au așezat – cu *răbdare*,
încredere, *bunăvoință*, *speranță* și *altruism* – câte o
cărămidă la structura ființei mele

Domnului profesor Geană

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

CUPRINS

INTRODUCERE	13
Scopul și structura lucrării.....	13
Metodologie.....	24
Abordarea hermeneutică.....	24
Relativismul cultural ca metodologie.....	36
Preliminare: Explicarea unor concepte.....	40
Tradiție orală și tradiție scrisă.....	40
Literatura <i>sūtra</i> – <i>Śrauta</i> , <i>gṛhya</i> , <i>dharma</i>	46
Text sacru.....	48
Religie.....	49
Ritual și sacrificiu.....	51
Ritualul, lipsit de sens?.....	55
<i>Brahman</i> , <i>brahman</i> , <i>Brahmā</i> , <i>brāhmaṇa</i>	57
<i>Sanātana dharma</i> sau hinduism?.....	58
CAPITOLUL I. Filosofia indiană și școala de gândire	
<i>Mīmāṃsā</i>	59
Gândirea indiană.....	59
Latura filosofică și latura ritualistică – registrul teoretic versus registrul practic.....	64
Cele șase școli ortodoxe de gândire.....	66
Textele de bază și literatura aferentă.....	67
Filosofia indiană prin șase prisme – asemănări și deosebiri.....	69
Epistemologie.....	73
<i>Pratyakṣa</i> – percepția.....	74

<i>Anumāna</i> – inferența.....	75
<i>Śabda</i> – cuvântul sau mărturia verbală.....	78
<i>Upamāna</i> – comparația.....	80
<i>Mīmāṃsā</i> – tradiția cu aplecare către ritualistică.....	81
Scopul.....	83
Teism, ateism sau non-teism?.....	86
Epistemologie în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	89
<i>Pratyakṣa</i> – percepția în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	89
<i>Anumāna</i> – inferența în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	91
<i>Śabda</i> – cuvântul sau mărturia verbală în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	93
<i>Upamāna</i> – comparația (sau analogia) în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	97
<i>Arthāpatti</i> – implicația în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	99
<i>Anupalabdhi</i> – non-percepția în tradiția <i>Mīmāṃsā</i>	100

CAPITOLUL II. Riturile de trecere în matricea filosofiei

<i>Mīmāṃsā</i>	103
<i>Dharma</i> – conceptul de datorie.....	103
În context: ritul în general și ritul de trecere în special .	106
Este ritualul lipsit de înțeles?.....	110
Este ritualul independent de religie și societate?.....	111
Ritualul și categoria specială a riturilor de trecere.....	115
Scopuri.....	120
Scopurile culturale.....	120
Scopuri sociale.....	123
Scopuri religioase.....	124
Surse scripturale ale riturilor de trecere.....	126
Evoluția riturilor și înțelegerea termenului <i>samskāra</i> ...	127
Categorii și număr.....	131
Riturile de trecere astăzi.....	136

CAPITOLUL III. Riturile pre-natale	139
Introducere.....	139
<i>Garbhā lambhana/Garbhā dhāna</i> – așezarea sămânței ..	140
<i>Pumsavana</i> – rugăciune pentru nașterea unui fiu.....	144
<i>Sīmantonayana</i> – despărțirea părului	146
CAPITOLUL IV. Riturile de naștere și ale copilăriei .	151
Introducere.....	151
<i>Jātakarma</i> – nașterea.....	152
<i>Nāmakaraṇa</i> – dăruirea numelui.....	158
<i>Niṣkramaṇa</i> – prima ieșire.....	163
<i>Annaprāśana</i> – prima masă solidă	167
<i>Cūḍākaraṇa</i> – prima tunsoare	168
<i>Karṇavedha</i> – găurirea urechilor.....	171
Concluzie.....	173
CAPITOLUL V. Riturile educaționale și inițiatice.....	175
Introducere.....	175
<i>Vidyārambha</i> – alfabetizarea.....	176
<i>Upanayana</i> – inițierea	179
<i>Dviḥ</i> – de două ori născut	180
<i>Upanayana</i> în diferite perioade	182
Ritul, obligatoriu sau nu?.....	187
Ritul – ceremonii, simboluri	190
Răstimpul prielnic	194
Ritualuri, însemne și atribuții – descrierea vieții de discipol	196
Etape premergătoare.....	196
Îmbăierea.....	197
<i>Kaupīna</i> și <i>mekhalā</i> – pielea de animal și brâul	198
Toiagul	199
<i>Yajñopavīta</i> – firul sacru	200

Apa și rolul său purificator.....	203
Asumarea răspunderii și <i>Hṛdayasparśa</i> – atingerea inimii	203
Versul de inițiere	204
Urcarea pe piatră	207
Focul sacru și îndeplinirea primelor obligații ...	207
<i>Trirātri vrata</i> și <i>medhājanana</i> – postul de trei nopți și ritualul de producere a inteligenței	208
<i>Vedārambha</i> – începerea studiului vedic	210
<i>Keśānta/Godāna</i> – primul bărbierit.....	212
<i>Samāvartana/Snāna</i> – încheierea uceniciei.....	215
CAPITOLUL VI. Ritul nupțial.....	223
Introducere.....	223
Origine.....	225
Tipuri de căsătorie	227
Ritualurile.....	235
Ritualurile prenuptiale	237
<i>Vāgdāna</i> – înțelegerea orală.....	237
<i>Sagāī/manganī</i> – logodna.....	238
<i>Haridrālepana</i> – ungerea cu pastă de turmeric.....	239
<i>Sangīta</i> – seara de muzică.....	240
<i>Mehandī</i> – aplicarea pastei henna	241
<i>Mangala snāna</i> – baia rituală.....	243
<i>Solaha śṛngāra</i> – cele șaisprezece podoabe ale miresei	244
1. „Rochia” de mireasă – <i>śādī kā joṛā</i>	245
2. Coafura – <i>keśa-paśa-racana</i>	246
3. Accesoriile de păr – <i>māng-tīkā</i> sau <i>māng-pattī</i>	247
4. Punctul roșu din frunte – <i>bindī</i>	248
5. Dermatograful negru – <i>kājal</i>	249
6. Cercelul pentru nas – <i>nath</i>	250

7. Cerceii – <i>karṇa phūla/jhūmar/jhumke</i>	251
8. Colierul și lăntișorul de cununie – <i>hār</i> și <i>mangala sūtra</i>	251
9. Brățările pentru brațe – <i>bājuband</i>	252
10. Modelele cu henna – <i>mehandi</i>	253
11. Brățările subțiri și groase – <i>cūriyān</i> și <i>kangan</i>	253
12. Inelul de pe degetul mare – <i>arsi</i>	254
13. Cureaua din talie – <i>kardhani/kamarband</i>	254
14. Brățările de picior și inelele de picior – <i>pāyal/pāzeb</i> și <i>bicchuā/bicchiyā</i>	255
15. Parfum – <i>itra</i>	255
16. Praful roșu – <i>sindūra</i>	256
Ritualurile nupțiale	256
<i>Svāgata</i> – întâmpinarea alaiului	259
Rugăciuni	261
<i>Kāśī Yātrā</i> – călătoria la Kāśī (în sudul Indiei)....	263
<i>Jala sparśa</i> (sau <i>angasparśa</i>) – purificarea cu apă	264
<i>Tilaka</i> – binecuvântare	265
<i>Kankana dhārana</i> – legarea firului de protecție ...	265
<i>Dīpajyoti pūjana</i> – rugăciune către focul domestic	266
<i>Carāṇa pakhārnā</i> – spălarea picioarelor.....	267
<i>Madhuparka</i> – hrănirea cu miere	268
<i>Hastapītakarāṇa</i> – îngălbenirea palmelor.....	268
<i>Guptadāna</i> – darul ascuns.....	269
<i>Kanyādāna</i> – dăruirea fecioarei	270
<i>Gaudāna</i> – dăruirea vacii	273
<i>Pāṇi grahaṇa</i> – luarea mâinii.....	274
<i>Varmālā</i> – schimbul ghirlandelor	275
<i>Granthi bandhana</i> – înnodarea eșarfelor	276
<i>Śapath vidhi/pratijñā karāṇa</i> – jurămintele	277

<i>Agni sthāpana</i> – aprinderea focului sacru; diverse rugăciuni.....	279
<i>Agni parikramā/pradakṣiṇā</i> – înconjurarea focului sacru	279
<i>Saptapadi</i> – cei șapte pași	280
<i>Śilārohaṇa</i> – călcarea pietrei.....	282
<i>Āsana parivartana</i> – schimbarea locurilor.....	282
<i>Mangalya dhāraṇa</i> – purtarea lănțișorului de cununie	283
<i>Sindūra dāna</i> – purtarea însemnului de căsătorie .	283
<i>Hṛdaya sparśa</i> – atingerea inimii.....	284
Rugăciuni	284
<i>Āśīravāda (śubhakāmanā āśīravāda)</i> – binecuvântări	286
* <i>Janeū/yajñopavīta dāna</i> – primirea firului sacru	286
Ritualurile postnupțiale.....	287
<i>Vidāī</i> – ceremonia de rămas bun	288
<i>Dvār rokāī</i> – oprirea în prag	289
<i>Gṛhapraveśa</i> – intrarea în casă	289
<i>Munhdikhāī</i> – dezvelirea chipului.....	290
<i>Pag pherā</i> – întoarcerea în casa părintească	292
Prima masă gătită de noua noră	292
Concluzie.....	292
CAPITOLUL VII. Riturile funerare.....	295
Introducere.....	295
Doctrina sufletului	296
<i>Ātman</i> – Sinele sau sufletul	297
<i>Pitṛyāna</i> și <i>Devayāna</i> – calea taților și calea zeilor	301
Scopul.....	306
Moduri de eliminare a trupului neînsuflețit.....	307
Problematica impurității	310

Cortegiul funerar	311
<i>Śmaśāna</i> – Locul propice pentru incinerare	312
Pregătirea trupului	312
Incinerarea	314
<i>Asthi Sañchayana</i> – Adunarea oaselor	315
<i>Śānti Karma</i> – rugăciuni pentru liniștea celor vii.....	316
<i>Śrāddha</i> – Pomenirile.....	316
Concluzie.....	317

CAPITOLUL VIII. Relevanța riturilor de trecere

astăzi	319
Studierea unei culturi de la distanță.....	319
Cercetarea cantitativă și cercetarea calitativă.....	323
Structura chestionarului.....	324
Așteptări	326
Greutăți întâmpinate	328
India, între două dimensiuni temporale	332
Rezultate și concluzii.....	334
Alte date statistice	341
Concluzii	349
Anexa 1 – exemplar al chestionarului aplicat	355
Anexa 2 – tabel cronologic cu textele sacre hinduse	361
Bibliografie	363

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

INTRODUCERE

Scopul și structura lucrării

Această lucrare reprezintă o încercare de sistematizare a învățaturii tradiției hinduse *Mīmāṃsā* pentru a demonstra caracterul puternic etic al acesteia, dar și înscrierea preceptelor în filosofia practică. Atunci când ne referim la *Mīmāṃsā*, avem în vedere doar ramura premergătoare, adică cea denumită *pūrva* – nu din motive cronologice, ci datorită secțiunii de acțiune (*karma kāṇḍa*) de care se ocupă. În ceea ce privește ramura succesoare, sau *uttara* – cunoscută sub numele de *Vedānta* – ne dorim o reconciliere între perspectivele incompatibile ori contradictorii dintre cele două ramuri, propunând un *sincretism cu caracter incluziv reciproc*, nu exclusiv, așa cum adesea se petrece. Pentru liniștea mentală și sufletească a omului modern, o unire între acțiune (*karma*) și contemplare (*jñāna*, cunoaștere) constituie terenul fertil în care fiecare să-și sădească propriul vlăstar, pe care să-l cultive cu instrumentele oferite de aceste două direcții – idee la care am ajuns în urma studierii unor ipoteze care promovează unitatea celor două jumătăți (*pūrva* și *uttara*) ale sferei *Mīmāṃsā* (vezi *capitolul II, Dharma* – conceptul de datorie). Sincretismul acesta ar contracara efectele negative ale epocii în care trăim, conform concepției hinduse, căci în

epoca prezentă (*Kali Yuga*)¹ legea morală se află la cea mai redusă cotă; începând cu *Satya* (sau *Kṛta*) *Yuga*, continuând cu *Tretā* și *Dvapara*, adevărul, moralitatea, virtuțile, cunoașterea, speranța de viață a oamenilor scad progresiv, iar fărădelegile, bolile și nenorocirile cresc exponențial, până când ating punctul critic (minim, respectiv maxim) în cea de-a patra epocă, *Kali Yuga*².

Prin deschiderea subiectului *dharmei*, ne propunem să subliniem latura morală a învățăturilor lui Jaimini, cel cărui a i se atribuie lucrarea de căpătâi a școlii *Mīmāṃsā*, introducând riturile de trecere în structura împlinirii datoriei (*dharma*). Dacă ne este permis, vom înainta până într-acolo încât să susținem că această tradiție promovează un sentiment al comunității, al îndeplinirii ritualisticii cu țința de a contribui la binele comun, un *summum bonum* al acțiunilor înfăptuite. Din acest punct de vedere, *perspectiva școlii este una de natură antropocentrică*, căci omul este agentul care susține mersul universului și îndepărtează posibila disoluție a lumii prin fiecare act ritualic împlinit – antropocentrismul poate fi, cu adevărat, susținut numai în condițiile în care nașterea umană este apreciată ca fiind cea

¹ Nu există unanimitate în ceea ce privește epoca prezentă, însă majoritatea vocilor susțin că trăim în ultima etapă înainte de marea disoluție, *Kali Yuga*; acestea își bazează concluzia pe surse scripturale din *perioada puranică*, de pildă, *Vișnu Purāna*, V.38, unde se accentuează ideea că, odată cu moartea lui Kṛșṇa, a început perioada întunecată (*Kali Yuga*).

² Vezi descrierea din *Manusmṛti*, I.68–86; dacă citim cu atenție I.86, vedem că pentru fiecare „vârstă” a lumii este prescrisă o anumită virtute: pentru *Satya*, practicile ascetice; pentru *Tretā*, cunoașterea divină; pentru *Dvapara*, sacrificiile, pentru *Kali*, spre surprinderea cititorului, libertatea (chiar către libertinism). Iată, dacă ar fi promovat sincretismul *Mīmāṃsā* ca întreg compus din ritualism și cunoaștere, s-ar contrabalansa comportamentul imoral și neliniștea, atât de pregnante în prezent.

mai bună dintre toate, restul ființelor (chiar și cele celeste) putând doar să viseze la o astfel de existență³.

Un alt scop important al prezentei lucrări este să clarifice utilizarea unor termeni și concepte, specifici zonei de interes. Prin explicarea folosirii și modului în care fiecare dintre aceste noțiuni este aplicat într-un cadru mai larg sau mai îngust, de la caz la caz, sperăm să eliminăm orice pricepere eronată sau interpretare defectuoasă care ar putea duce la diluarea esenței; iată, în această listă înscriem: *tradiția orală* și cum a afectat aceasta modul de gândire arhaic, literatura *sūtra* și subdiviziunile sale (*śrauta*, *gr̥hya*, *dharma*), ce înțelegem prin *text sacru*, conceptul de *religie* într-o accepțiune largă, diferența dintre *ritual*, *sacrificiu* și *ceremonie*, de ce *Brahman*, *brahman*, *Brahmā*, *brāhmaṇa* nu sunt sinonime, respectiv preferința pentru convenționalul *hinduism*, în detrimentul *Sanātana dharma*.

³ Nașterea în chip de om este socotită drept cea mai bună dintre toate având în vedere că doar omul, capabil de gândire, raționare, limbaj și cunoaștere discriminatorie, este în stare să se desăvârșească, atingând punctul maxim prin eliberare (*mokṣa*). Necuvântătoarele (animale și plante) nu au nici o șansă la ieșirea din ciclul renașterilor fiindcă le lipsește intelectul, conștiința, cunoașterea, fără de care le este imposibil să recunoască picătura divină dinlăuntrul lor. Ființele celeste (chiar și zeii), în schimb, se situează deja pe o treaptă superioară, însă eternitatea aproape de principul suprem, și totuși departe de el, este grea de îndurat. Așadar, necuvântătoarele trebuie să consume *karma* negativă pentru a evolua, iar ființele celeste *karma* pozitivă pentru a involua – omul este cel privilegiat, însă și cel care se poate mișca liber în ambele direcții (evoluție și involuție). Genul acesta de argumentare este preferat de membrii mișcărilor vedantine moderne (ca *ISKCON* – adică *International Society for Krishna Consciousness*, înființat în 1966 cu sediul în New York, sau *Chinmaya Mission* – 1951, cu sediul în Mumbai).

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

Hilda-Hedvig Varga s-a născut în Zalău, în anul 1990. Studiile superioare le-a efectuat la Universitatea din București. Este licențiată în domeniul filologie, cu specializarea limbă și literatură engleză, respectiv limbă și literatură hindi, program de studii din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine. Își continuă studiile masterale la aceeași facultate, urmând un program interdisciplinar, cu specializarea Studii Religioase – texte și tradiții. Studiile doctorale le duce la bun sfârșit la Facultatea de Filosofie, prezentul volum reprezentând fructul muncii celor trei ani de cercetare în ritualistica hindusă.

„ Încă de la primul gând, în care se manifestă dorința arzătoare a omului de a avea urmași, trecând prin concretizarea acelei închipuiri și primirea vlăstarului în lume, dăruirea unui nume și înscrierea acestuia în planul teluric, ajungând la sărbătorirea fiecărui progres la nivel fizic și mental al copilului, până la pregătirea tânărului – din punct de vedere moral – pentru responsabilitățile unei vieți în doi, fiecare etapă din ontologie comportă o importanță deosebită și este marcată cum se cuvine prin *saṃskāra*, adică rituri de trecere. Trecerea în neființă este ultimul mare pas, ce constituie momentul de eliberare din cele lumești, o dezrobire a sufletului din chingile materialismului, scopul ultim fiind acela de contopire cu principiul suprem, într-o stare perpetuă de fericire.

Volumul reprezintă o incursiune în profunzimile culturale ale lumii hinduse din India, cu precădere în domeniul ritualisticii (ramură ce aparține școlii de filosofie *Mīmāṃsā*) pentru a sublinia faptul că filosofia – sub numeroasele ei manifestări: etică, morală, metafizică, epistemologie etc. – se împletește intim cu mintea și sufletul hindusului chiar și astăzi. Esența spiritului său este, încă, determinată (și dependentă) de moștenirea spirituală și culturală a civilizației din care face parte, fiecare exponent devenind păstrătorul bogăției spirituale și filosofice milenare. ”

Autoarea

